

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

Güneydoğu Anadolu, Türkiye Prehistoryası açısından en fazla araştırılan ve en zengin bölgelerimizin başında gelir. Bu bölgede en çok araştırılan alanlar ise Gaziantep, Şanlıurfa ve Adıyaman çevreleridir. Özellikle Gaziantep İli ve çevresi çok yoğun bir biçimde araştırılmıştır.

İ.K. Kökten 1945 yılında TTK adına Güneydoğu Anadolu Bölgesinde gerçekleştirdiği araştırmada, Adıyaman İli, Keysun (Çakırhöyük) İlçesi'nin 7 Km. kuzeydoğusunda yer alan Hiznik ve Fal köyleri arasındaki düzlüklerde çeşitli işlenmiş yongalar ve 1 adet Achéuléen döneme ait pisi balığı biçimli iki yüzeyli alet bulmuştur.

İTÜ Jeoloji Mühendisi Kemal Erguvanlı, Gaziantep-Narlı tren yolu güzergâhı araştırmaları sırasında (1945), Gaziantep Merkez İncesu köyü çevresinde, Çakmaksulu denilen yerde 1 iki yüzeyli alet bulmuştur. Alt Paleolitik Çağa tarihlenen bu buluntunun Chelleen-Acheuleen kültür özellikleri taşıdığı ileri sürülmektedir. Erguvanlı ayrıca, Gaziantep Merkez Metmenge'de 2 adet daha Chelleen ya da Acheuleen tipte iki yüzeyli alet bulmuştur.

1946 yılında Kökten, Bozova (Şanlıurfa) İlçesi yakınında Gölbaşı çevresinde Micoquien tipte iki yüzeyli aletler ve LM tipte yonga aletler toplamıştır. Aynı yıl Birecik'in kuzeyinde yer alan Surtepe-Tilvez köyleri arasındaki düzlüklerde çakmaktaşı yumrular ve yontmataş aletler toplamıştır. Aynı çevrede 1964 yılında GDATÖKP çerçevesinde bulunan Değirmen-tepe saptanmıştır. Kökten ve Kansu 1959 yılında yine Gölbaşı'nda Üst Acheuleen (Micoquien) olarak isimlendirdikleri iki yüzeyli aletler toplamışlardır.

1950 yılında Gaziantep çevresinde çok sayıda Paleolitik döneme ait yontmataş aletler toplayan bir diğer araştırmacı ise Refakat Çiner'dir. Çiner, Gaziantep çevresi yüzey araştırması sırasında Oğuzeli İlçesi, Karaburun köyü (Sacır suyu batısı) içinde Aurignacien tipte bir adet alet; yine Oğuzeli çevresinde 6 adet Orta Paleolitik (LM) tipte alet ile 2 elbaltası, Harnoba köyü çevresinde Üst Paleolitik Aurignacien tipte çakmaktaşıdan bir alet, Gaziantep Merkezine yakın Kayaönü mevkiinde çakmaktaşıda Chelleen tipte iki yüzeyli alet, Gaziantep Merkez Beylerbeyi Köyü ile Dülük köyü civarındaki düzlüklerde Acheuleen'e tarihlenen bir adet iki yüzeyli alet, Gaziantep Merkez Değirmicem mevkiinde 8 adet Acheuleen elbaltası, Akçakoyunlu İlçesi Hara köyü Sacır suyu batı yakasında Çakmaktaşıdan Aurignacien (?) tipte alet bulmuştur.

E.Y. Bostancı 1954 yılında Gaziantep İli, Sakçegözü İlçesi, Kartal köyü çevresinde yaptığı araştırmada Paleolitik Çağa ait çok sayıda buluntu toplamıştır. Bostancı yüzeyde Üst Acheuleen'e (Micoquien) ait badem biçimli bir iki yüzeyli alet de bulmuştur.

Gaziantep çevresinde araştırmalar yapan bir diğer araştırmacı da J. Perrot'tur. Perrot 1961 yılında yaptığı araştırmalarında Oğuzeli İlçesinin Almalı köyü çevresinde iki yüzeyli aletler ile Orta Paleolitik döneme ait aletler, Barak bölgesi Mercihamış köyü çevresinde Mousterien yongalar, Sakçeğözü İlçe merkezinin çevresinde ve buraya 64 Km. uzaklıkta bulunan Duantepe denilen yerde Mousterien tipte aletler toplamıştır. Aynı yıl Gaziantep İli, Nizip İlçesi, Kuruhöyük köyündeki höyükte toplama yaparken civarda tesadüfen Paleolitik Çağa ait aletler de bulmuştur. Perrot, çevrede çakmaktaşının bol olduğunu, ayrıca Moustérien tipte yonga ve çekirdekler ele geçirildiğini belirtmektedir.

Gaziantep çevresi: En fazla araştırılan ve en iyi bilinen yer Dülük'tür. Gaziantep'in 11 km. kuzeyinde yer alan Dülük köyünün hem içi hem de çevresinde tarlalara dağılmış olarak çok sayıda çakmaktaşı yontmataş aletler ev iki yüzeyli aletler bulunmaktadır. Bu bölgede Muine Atasayan, H. Bossert, İ. Kılıç Kökten, Refakat Çiner, Halet Çambel ve E. Yaşar Bostancı'nın çalışmalarını görmekteyiz. Dülük köyü içinde ve çevresinde en yoğun ve en uzun süren araştırmaları ise E. Yaşar Bostancı 1954, 1970 ve 1971 ve daha sonraki senelerde gerçekleştirmiştir. Bostancı hem yüzey araştırmaları hem de Dülük kaya sığınağı Biçme mağarası ve Dülük Büyük Mağara'da (şarklı mağara) kazılar yapmıştır.

Biçme Mağarası: Bostancı tarafından keşfedilen ve Dülük köyü içinde bulunan bu mağarada yine Bostancı tarafından kazı yapılmıştır. Bu mağaranın önünde ve civarındaki teraslarda Paleolitik Çağ aletlerinin bulunması, mağaranın iskân edilmiş olabileceğini akla getirmiştir. Ancak Bostancı ne mağaranın özellikleri ne de kazılar hakkında ayrıntılı bilgiler vermemiştir. Bostancı, Üst Paleolitik Çağ'a tarihlenebilecek aletlerle karışık başka çağlara ait malzemenin ele geçmesinden ve kazıda üst tabakanın çok kalın çıkmasından dolayı kazıyı kesmiş ve yakındaki şarklı mağara kazısına başlamıştır. Yontmataş aletlerin özelliklerinden bahsedilmediği gibi, üstte Paleolitik Çağ yontmataş aletlerle beraber çıkan geç dönem çanak-çömlek parçalarının da hangi çağ'a ait olduğu bildirilmemektedir. Dolayısıyla kazı amacına ulaşmamıştır.

şarklı Mağara: Dülük Köyü'nde, deniz seviyesinden 1000 m. yükseklikte, tren istasyonuna yakın vadi yamacında bulunan ve esas adı Keber olan doğal mağaradır. E.Y. Bostancı tarafından 1971 yılında saptanan mağara, aynı yıl ve 1982 yılında kazılmıştır. Mağara 84 m. genişliğinde, 17 m. derinliğinde ve 13 m. yüksekliğinde oldukça büyük bir mağaradır. Bostancı bu mağarayı şarklı mağara olarak isimlendirilmiştir. Yapılan kazıda midye kabuklarına bol

miktarda rastlanması, Bostancı tarafından Epi-paleolitik çağda mağaranın çevresinde küçük bir gölün var olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

1971 yılında yapılan ilk kazılar, bu mağarada Paleolitik kültürlerin var olup olmadığına yönelik bir sondaj mahiyetindedir. Bu yıl mağaranın sağ köşesinde 2 m. kadar derine inilmiştir.

1982 yılında ise, mağaranın sağ tarafında 3x17 m. boyutlarında bir açma ile ön kısmında 1,6 m. boyutlarında bir açma açılmıştır. Bu alanlarda 9 m. kadar derine inilmiştir. Bu 9 m. derine inen açmanın kesitinden 7.14 m.lik kalınlığın Tunç Çağlarına ait olduğu belirtilmektedir. 7.14 m. ile 9 m. arasının Neolitik, Epi-paleolitik ve Üst Paleolitik çağlara ait olduğu anlaşılmıştır. Toplam 13 tabaka olduğunu bildiren Bostancı, 1-12. tabakaları Tunç Çağlarına, 13.tabakayı ise neolitik, Epi-paleolitik ve Üst Paleolitik Çağ'a tarihlemektedir. Maalesef yine tabakalar hakkında ayrıntılı bilgilere rastlanmamaktadır. Şarklı mağaranın bir diğer önemli özelliği ise, mağara duvarlarına çizilerek ve siyaha boyanarak yapılan resimlerin olmasıdır. Bu resimler daha çok çetele (çentme) dizileridir ve Bostancı bunların sayı dizileri olduğunu iddia etmektedir.

Epi-paleolitik seviyeden üçgen, yarımay, trapez biçimli mikrobürinler, küçük üçgen tip yongalar üzerine yapılmış deliciler bulunmuştur. Kenar kazıyıcılar, ön kazıyıcılar, üçgen biçimli dışbükey kazıyıcılar, benzerleri diğer Epi-paleolitik kültürlerde bulunmayan hilal biçimli kısa, kalın, ince kazıyıcılar ele geçmiştir. Bostancı bu buluntu topluluğuna, Antalya'daki Epi-paleolitik merkezlerden farklı olduğu için "Şarklian" ismini vermiştir. Bostancı, bu endüstride dilgilerden çok yonga tekniklerine daha çok önem verildiğini belirtmektedir. Yontmataş aletlerin yanı sıra, yaban domuzu, kurt, gazel, yabani keçi, kızıl geyik, koyun ve at gibi hayvanlara ait kemiklerin bulunması, Şarklı mağara Epi-paleolitik dönem insanların hangi hayvanlarla beslendiklerini bize göstermektedir.

Bostancı Üst paleolitik endüstriyi ise Avrupa'nın Magdalénien kültürüne benzetir. Buna da "Dülüan" ismini vermiştir. Dülüan'da esas özellik saplı yonga ve büyük dilgilerin uçlarına kazıyıcı yapılmasıdır. Bostancı kültürün başka özelliklerini bilmediğini de itiraf etmektedir. Olasılıkla Şarklı mağarada 1982 yılı kazısında Üst Paleolitik Çağ tabakalarına tam inilmemiş, mağaranın önündeki teraslarda ve belki de Epi-paleolitik seviye içinden ele geçen tek tük aletlere bakılarak yorum yapılmıştır. Bostancı daha altta Protosolutrén kültürünü de bulacağını ümit ettiğini ifade etmektedir. Olasılıkla bu mağarada da ana kayaya ulaşamamıştır.